

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 175-194.

Geliş Tarihi-Received: 12.12.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 22.01.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1403823

Kırgız Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

A Comparative Study on Kyrgyz Proverbs

Bahtiyar BAHŞI*

Öz

Kırgız Türkçesi Türk dilinin coğrafi tasnifinde kuzey, kuzey-batı grubunda yer alan; Kuzeybatı Türkçesi, Kıpçak Türkçesi veya Volga grubu olarak adlandırılan bir Türk lehçesidir. Kırgız Türkçesinde "makal" olarak adlandırılan atasözleri bir dilin söz varlığını oluşturan en önemli öğelerden biridir. Atasözleri toplumun kültürel, tarihsel hafızasını taşıyan ve toplumların asırlar boyunca karşılaştıkları olaylardan ve tecrübelerden ilham alarak ortaya çıkan hikmetli özlü sözlerdir. Bu çalışmada sözlü edebiyat kültürünün önemli ürünlerinden olan atasözleri her iki sahada karşılaştırma yapılarak benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada 1818 atasözünün karşılaştırma yapılarak Türkçe atasözlerindeki karşılıkları tespit edilmiştir. Karşılaştırma yapılırken Eyüpoğlu'nun (1975) "Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler", Aksoy'un (1998) "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü", Aksu, Akalın ve Toparlı'nın (2022) hazırlanmış oldukları "Türk Atasözleri Sözlüğü" kullanılmıştır. Tespit edilen atasözleri "Biçim ve Anlam Bakımından Aynı Olanlar", "Yakın Anlamda Olanlar", "Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde Kelime veya Kelime Gruplarının Çıkarılmasıyla Daraltılmış Şekiller", "Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde Kelime veya Kelime Gruplarıyla Genişletilmiş Şekilleri" olmak üzere toplam dört başlık altında gruplandırılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki sahada kullanılan atasözleri arasında büyük ölçüde benzerlikler olduğu, anlam bakımından birbirine zıt olan atasözünün ise olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Türkçesi, atasözleri, karşılaştırma.

Abstract

Kyrgyz Turkish is located in the northern, north-western group in the geographical classification of the Turkish language; Northwest Turkish is a Turkish dialect called Kypchak Turkish or Volga group. Proverbs, called "makal" in Kyrgyz Turkish, are one of the most important elements that make up the vocabulary of a language. Proverbs are wise sayings that carry the cultural and historical memory of the society and are inspired by the events and experiences that societies have encountered over the centuries. In this study, proverbs, which are important products of oral literature culture, were compared in both fields and tried to determine their similar and different aspects. In the study, 1818 proverbs were compared and their equivalents in Turkish proverbs were determined. While making the comparison, Eyüpoğlu's (1975) "Proverbs and Idioms in Poetry and Folk Language", Aksoy's (1998) "Proverbs and Idioms Dictionary", Aksu, Akalın and Toparlı's (2022) "Turkish Proverbs Dictionary" were used. The identified proverbs are under four headings: "Those with the Same in Form and Meaning", "Those with Close Meanings", "Narrowed Forms of Turkish

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: bahtiyar.bahsi@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4450-8351.

Proverbs in Kyrgyz Turkish by Removing Words or Word Groups", "Expanded Forms of Turkish Proverbs with Words or Word Groups in Kyrgyz Turkish". grouped and sorted alphabetically. As a result of the study, it was determined that there were great similarities between the proverbs used in both fields, and that there were no proverbs that were opposite in meaning.

Keywords: Kyrgyz Turkish, proverbs, comparison.

Giriş

Kırgız adı Çin kaynaklarında Kien-kun, Kie-kou, Hsia-chia-ssu; Kök Türkçe yazılı metinlerde Kırkız, Tibetçe kaynaklarda Gir-kis şeklinde geçmektedir. Kırgız adının menşei hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır: Necip Asım, Türklerin nehirleri "ögüz" diye adlandırdıklarından dolayı Oğuz sözünün de ögüz sözünden çıkmış olabileceğini söyler ve Kırgız adını Kırgız-ögüz "Kırk nehir" anlamında "nehir kenarında yaşayan kırk oymak" şeklinde ifade eder (Kıldıroğlu, 2013: 38). Vambery, bu isim "kır" ile "giz (gez)" kelimelerinden oluşan "kırgezen" demektir; Munkaçı, "kır Oğuz" yani "kır Oğuzları" sözünden geldiğini söyler (Tan, 2018, s. 13). Ligeti, en eski yazılı kaynaklardan itibaren "kırkız" şeklinde görülen kelime kırk sayısına "-(ı)z" çoğul eki getirilerek genişletildiğini ve "kırklar" anlamına geldiğini belirtir ve bu açıklama en çok kabul edilen görüş olmuştur (Buran ve Alkaya, 2013, s. 318).

Buran (2015, s. 182-183) Kıpçak Türkçesinin "Kuzey/Kuzeybatı/Kıpçak" grubu olarak adlandırılan lehçe grubunda yer aldığını ve XX. yüzyıl başından itibaren yazı dili olarak kullanılan Türk lehçeleri sınıflandırılırken yapılan üçlü etnik tasnifte (Oğuz, Karluk, Kıpçak) Kıpçak lehçelerinin geniş bir grup teşkil ettiğini fakat çoğunlukla da Kuzey Türkçesi olarak adlandırılan bu grubun tarihî kavim adlandırılmalarında Kıpçak grubu olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Buran aynı çalışmasında Ahmet Temir ve Reşit Rahmeti Arat "Kuzey Grubu", Radloff, Korş, Ramstedr, Samoyloviç, Räsänen "Batı Grubu"; Ligeti "Kıpçakça", Nemeth "Volga Grubu"; Samoyloviç ise Kıpçak lehçelerini Tav grubu (Kıpçak-Kuzeybatı) başlığı altında göstermiştir. Ayrıca Arat'ın da tav grubu (ayak, tav, tavlı, kalgan) olarak tasnif ettiğini ve Tekin'in de Kıpçak lehçelerini tavlı grubunda yer verdiğini belirtmektedir (2015, s. 182-184).

Kırgız edebiyatının oluşumunda Orta Asya Türk kültürünün önemli etkisi bulunmaktadır. Bu dönemde ozanlar halkın temsilcileri olarak sözlü edebiyat geleneğini yaşatmışlardır. Ozanlar yaşadıkları coğrafyanın yaşam tarzını, halkın düşüncelerini hem manzum hem mensur ürünlerde dile getirmişlerdir. Bu gelenek sözlü edebiyatın ürünleri olan masal, destan, menkıbe ve halk hikâyelerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bilindiği üzere Kırgız halkı sanat kabiliyetini sözlü edebiyatın en güçlü türü olan epik türünde pek çok eser vermiştir. Kırgızlar, Manas Destanı başta olmak üzere pek çok destan ve halk edebiyatına ait değişik türlerde eserler vererek geçmişe ait kültürel öğelerin devam etmesini sağlamışlardır. Manas Destanı nice asırlar boyunca yaşayan Kırgız hayatının her yönünü, inişli-çıkışlı yollarındaki kayıplarını, kazançlarını, dilini, tarihini, felsefi ve ahlakî değerlerini, evren ve dünya anlayışını, aile ve toplum ilişkilerini, gelenek-göreneklerini, halk sanatlarının tüm türlerini, inançlarını kapsar (Cumakunova, 1999, s. 56).

İnsanoğlunun tecrübesinin ve bilgisinin gelecek nesillere aktaran, sözlü kültürü yaşatan, yaşanan olaylardan ilham alarak ortaya çıkan ve elde edilen tecrübeleri gelecek nesillere aktaran öğütlere atasözleri denir. İletişimin tamamen söze dayalı olduğu yüzbinlerce yıl, sözlü kültür ortamının ve sözlü edebiyatın insanlık tarihindeki yeri ve rolü bağlamında, duygu ve düşünceleri müzikal bir tarzda ve sözel özellikleri nedeniyle kolayca ezberlenerek kuşaktan kuşağa aktarılan atasözlerinin sosyokültürel hayatın ve

uygarlığın oluşmasındaki işlevsel değeri ve rolü daha iyi anlaşılmaktadır (Çobanoğlu, 2004, s. 2).

Atasözleri Türklerin ilk edebi metni olan Orhun Abilerinden itibaren yazılı anlatımda yer almıştır. Abidelerde atasözü sab, sav, mesel ve tabir şeklinde ifade edilmiştir. “Dede Korkut Kitabı”, “Kutadgu Bilig” ile “Atabetü'l Hakâyık, “Kitab-ı Atalar”, “Türk Atasözleri Yazması” atasözlerini içeren oldukça zengin bir kaynak olma özelliğini taşır (İslamoğlu, 2010, s. 275).

Türkiye Türkçesinde atasözü olarak adlandırılan terim, Türk dünyasında şu şeklide adlandırılmaktadır: Azerbaycan, Afganistan, İran, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türkmenlerce, “atalar sözü” veya “eskiler sözü”; Saha veya Yakutlar, “hohoono”; Tobollor, “takmak”; Uranhanlar “ülgercomak”; Tuvalar, “üleger domoktar” veya “çeçen söster”; Sagaylar, “takpak”; Hakaslar, “söspek”; Hoten civarında, “tabma”; Kırgız, Kazak, Uygur, Özbek, Karakalpaklar, Kazan Tatarları, Başkurtlar ve Kırım Tatarları arasında “makal” veya “nakıl”; Çuvaşlar; “samah” ı atasözü karşılığında kullanmaktadırlar (Çobanoğlu, 2004, s. 3). Atasözlerine 14. yüzyıl Kıpçak kaynaklarında sav/sab denildiği görülmektedir (Duman ve Kahraman, 2018, s. 649). Günümüzde ise Kırgızlar atasözüne “makal” demektedir (Şavk, 2002, s. IX).

Alan yazınında Kırgız atasözlerini çeşitli yönlerden inceleyen çalışmalar bulunmaktadır incelemiştir. Doğan (2000), Kırgız atasözlerinin sınıflandırmasını yapmış; Gültekin (2013) Kırgız atasözlerinin cümle yapısını, Cüneyt (2019) Kırgız atasözlerinde yönelim metaforunun kullanımını, Duman ise (2016) Kırgız atasözlerinin söz dizimini incelemiştir. Ayrıca Güven (2023) Hakas ve Kırgız atasözlerindeki misafirlik kavramı üzerine değerlendirmede bulunmuş, Gülüm ve Boz (2013) ise doğa üzerine söylenmiş Türk dünyası ortak atasözlerinin coğrafi analizini (Kırgızistan-Türkiye örneği) yapmışlardır.

Bu çalışmada Şavk (2018) tarafından hazırlanmış olan “Kırgız Atasözleri” adlı eserde bulunan 1818 atasözü karşılaştırma yapılarak Türkçe Atasözlerinde karşılıkları tespit edilmiştir. Türkçe atasözlerindeki karşılaştırmaları yaparken Eyüpoğlu'nun (1975) “Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler”, Aksoy'un (19988) “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”, Aksu, Akalın ve Toparlı'nın (2022) hazırlanmış oldukları “Türk Atasözleri Sözlüğü” kullanılmıştır. Her eserde tespit edilen atasözü sayfa numarasıyla birlikte yazılmıştır.

Tespit edilen atasözleri fişlenerek yanına sayfa ve satır numarası yazılmıştır. Atasözlerinin yanına parantez içerisinde “Kırgız Atasözleri” ve “Türkçe Atasözleri” sözlüğünde saptanan atasözlerinin sayfa numaraları ve sıra numaraları verilmiştir. Tespit edilen bu fişler dört ana başlık altında incelenerek gruplandırılmıştır. Atasözleri “biçim ve anlam bakımından aynı olanlar”, “yakın anlamda olanlar”, “Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde kelime veya kelime gruplarının çıkarılmasıyla daraltılmış şekiller”, “Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde kelime veya kelime gruplarıyla genişletilmiş şekilleri” olmak üzere toplam dört başlık altında gruplandırılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Tespit edilen eserlerdeki atasözleri yazılırken kısaltmalardan faydalanılmıştır. Kırgız Atasözleri kitabı K.A., Türkçe Atasözleri Sözlüğü T.A.S., Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri, ŞVHDA, Atasözleri Sözlüğü, A.S. şeklinde kısaltılarak verilmiştir.

I. Biçim ve Anlam Bakımından Birebir Aynı Olanlar

-Aarı da güldü tandap kanat (K.A, 1.3) [Aarı bal olacak çiçeği bilir (T.A.S, 136. 509)], [Aarı bal alacak çiçeği bilir (ŞVHDA, 17. 14)], [Aarı bal alacak çiçeği bilir (AS, 150. 315)]

-Aarının uyuguna tiybe. (K.A, 1.6) [Arı kızdıranı sokar (T.A.S, 1.6)], [Arı kızdıranı sokar (ŞVHDA, 17. 20)], [Arı kızdıranı sokar (AS, 151. 324)]

-Abısınıñ bolso, künüm çok debe. (K.A, 1.7) [Kuma gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş. (T.A.S, 377.4111)], [Kuma gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş (ŞVHDA, 173. 22)], [Kuma gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş (AS, 377. 1920)]

-Acalduu (ölöör) karga bürküt menen oynoyt. (K.A, 2.17) 8Eceli gelen fare, kedi taşağını kaşır. (T.A.S, 227.1777)], [Eceli gelen fare, kedi taşağını kaşır. (AS, 256. 1049)], [Eceli gelen karga, kırılmış dala konar. (T.A.S, 227.1778)], [Eceli gelen keçi, çoban değneğini yalar. (T.A.S, 227.1779)], [Eceli gelen köpek, cami duvarına (siyer) işer. (T.A.S, 227.1780)],

[Eceli gelen köpek, cami duvarına (işer) siyer. (ŞVHDA, 82. 11)], [Eceli gelen öküz, kasap bıçağını yalar. (T.A.S, 227.1782)], [Eceli gelen köpek çobanın ekmeğini yer. (ŞVHDA, 82. 12)]

- Acalduu kargaday kalga tüütü. (K.A, 2. 18) [Eceli gelen fare, kedi taşağını kaşır. (T.A.S, 227.1777)], [Eceli gelen fare, kedi taşağını kaşır. (AS, 256. 1049)], [Eceli gelen karga, kırılmış dala konar. (T.A.S, 227.1778)], [Eceli gelen keçi, çoban değneğini yalar. (T.A.S, 227.1779)], [Eceli gelen köpek, cami duvarına (siyer) işer. (T.A.S, 227.1780)], [Eceli gelen köpek, cami duvarına (işer) siyer. (ŞVHDA, 82. 11)], [Eceli gelen öküz, kasap bıçağını yalar. (T.A.S, 227.1782)], [Eceli gelen köpek çobanın ekmeğini yer. (ŞVHDA, 82. 12)]

-Aç kadrın tok bilbeyt. (K.A, 3. 29) [Tok açın halinden anlamaz. (T.A.S, 461. 5342)], [Tok açın halinden bilmez. (ŞVHDA, 227. 42)], [Tok açın halinden bilmez (ne bilir). (var ne bilsin yok halinden) (AS, 449. 2422)], [Aç kekiret, tok sekiret. (K.A, 3. 32)], [Aç esner, aşık gerinir (tok geçirir) (T.A.S, 109. 61)], [Aç esner, aşık gerinir (ŞVHDA, 2. 27)], [Aç esner, aşık gerinir (AS, 110. 37)]

-Aç kekiret, tok sekiret. (K.A, 3. 32) [Aç esner, aşık gerinir (tok geçirir) (T.A.S, 109. 61)], [Aç esner, aşık gerinir (ŞVHDA, 2. 27)], [Aç esner, aşık gerinir (AS, 110. 37)]

-Açık oozdun düşmanı köp. (K.A, 5. 41) [Bülbülün çektiği dil belası. (T.A.S, 183. 1160)], [Bülbülün çektiği dili belasıdır. (ŞVHDA, 51. 23)], [Bülbülün çektiği dili belası(-dır) (AS, 209. 725)]

-Açka cürgönçö, ayranga talkan salıp içken artık. (K.A, 5, 45), [Aç karın katık istemez. (T.A.S, 109. 72)], [Aç karın katık istemez, uyku yastık istemez (ŞVHDA, 2. 35)], [Aç karın katık istemez. (AS, 112. 53)]

-Açkalıkta altından bir cutum carma artık. (K.A, 6.53) [Aça kuru ekmek bal helvası gibi gelir. (T.A.S, 110.90)], [Aç olana acı soğan baklava (T.A.S, 110.80)], [Aça arpa ekmeği etten lezzetli gelir. (K.A, 110.87)]

-Açka menen toktun ortosu cartı nan. (K.A, 5.50), [Açlık ile tokluğun ortası yarım yufka (T.A.S, 111.103)], [Açlık ile tokluğun ortası yarım yufka (bir dilim, bir lokma ekmek) (AS, 113. 57)], [Açlık ile tokluğun ortası yarım yufka (ŞVHDA, 3. 15)]

-Açka kişige tan atpayt. (K.A, 5. 58) [Aça dokuz yorgan örtmüşler gene uyuyamamış. (T.A.S, 110. 88)], [Aca dokuz yorgan örtmüşler yine uyuyamamış (ŞVHDA, 1. 25)]

-Açuunun da tattusu bar/ Tattuunun da tatlısı bar. (K.A, 7.63), [Her gündüzün bir gecesi her gecenin bir gündüzü var. (T.A.S, 286.2710)], [Her günün akşamı var (ŞVHDA, 124. 24)]

-Adam tilinen tabat (K.A, 10. 91) [İnsan ne bulursa dilinden bulur. (T.A.S, 314. 3133)]

-Adam olası içinde/Mal alası tışında. (K.A, 8. 72) [Adamın alacası içinde, hayvanın alacası dışında. (T.A.S, 113.135)], [Adamın alacası içinde, hayvanın alacası dışında. (şVHDA, 4. 10)], [Adamın alacası içinde, hayvanın alacası dışında. (AS, 116. 82)]

- Adam ölmöyünçö ıriskısı tügönböyt (K.A, 10. 87) [Rızkı tükenmeyince kişi aç kalmaz. (T.A.S, 423. 4757)], [Rızkı tükenmeyince kişi aç kalmaz. (şVHDA. 119. 11)]

-Adam sözgö baylanat/ Ayban çöpkö baylanat. (K.A, 10. 89), [Adam ikrarından hayvan yularından çekilir. (T.A.S, 113. 123)], [Adam ikrarından hayvan yularından çekilir. (şVHDA, 3. 36)]

Adamdı sözüñön taanıbayt, işinen taanıyt. (K.A, 10. 97),[Adamın iyisi, işbaşında belli olur. (T.A.S, 113. 137)], [Adamın iyisi alışverişte belli olur. (şVHDA, 4. 12)], [Adam (adamın iyisi) iş başında belli olur. (AS, 117. 86)]

- Adamdın calangıçı da adam (K.A, 11. 102), [İnsan insanın şeytanıdır. (T.A.S, 313. 3123)], [İnsan insanın şeytanıdır. (şVHDA, 138. 6)], [İnsan insanın (adam adamın) şeytanıdır. (AS, 327. 1552)]

-Adepsizden da adeptüülüktü üyrön. (K.A, 12. 115), [Edebi edepsizden öğren. (T.A.S, 228. 1784)], [Edebi edepsizden öğren. (şVHDA, 82. 19)], [Edebi edepsizden öğren. (AS, 257. 1051)]

-Adilet söz açuu (K.A, 12. 117) [Doğru söz acıdır. (T.A.S, 218. 1647)], [Doğru söz acıdır (şVHDA, 74. 14)], [Doğru (hak) söz (ağızdan) acıdır (acı gelir) (AS, 245. 976)].

-Ak it, kara it, baarı bir it. (K.A, 13. 126) [Ak it kara it hepsi it. (T.A.S, 120. 253)], [Ak it kara it hepsi it. (şVHDA, 6. 30)]

-Akılsız doston, akılduu duşman yeğdir. (K.A, 14. 136) [Akıllı duşman akılsız dosttan hayırlıdır. (T.A.S, 123. 290)], [Akıllı duşman akılsız dosttan hayırlıdır. (deli dostun olacağına akıllı duşmanın olsun) (AS, 128. 168)], [Akıllı duşman akılsız dosttan yeğdir. (şVHDA, 7. 35)].

-Akkan arıktan suu agat. (K.A, 15. 141), [Su aktığı yere yine akar. (T.A.S, 441. 5036)], [Su aktığı yerden yine akar. (şVHDA, 213. 5)], [Su aktığı yere (yine) akar (AS, 433. 2309)]

-Akmak doston, akılduu duşman artık. (K.A, 15. 143), [Cahilin dostluğundan arifin duşmanlığı yeğdir. (T.A.S, 185. 1173)], [Cahilin dostluğundan arifin duşmanlığı yeğdir. (şVHDA, 52. 9)], [Cahilin dostluğundan, alimin duşmanlığı yeğdir. (AS, 210. 730)]

-Alcake erkekke calcake katın tuş kelet. (K.A, 16. 157), [Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. (T.A.S, 458. 5293)], [Tencere yuvarlandı kapağını buldu. (şVHDA, 226. 27)]

-Aşıkkın aştan kuru kalat. (K.A, 28. 263), [Acele işin sonu pişmanlıktır. (T.A.S, 106. 28)], [Acele işin sonu nedamet. (şVHDA, 1. 33)]

-Aşıkkın açka cetkençe, aşi tekke ketet. (K.A, 28. 262),[Acele ile kalkan nedametle oturur. (T.A.S, 106. 28)], [Acele işin sonu nedamet. (şVHDA, 1. 33)].

-At eerindüü bolot/Er murunduu bolot. (K.A, 31, 288)[Atta karın, yiğitte burun. (T.A.S, 144. 644)], [Atta karın, yiğitte burun. (şVHDA, 28, 27)], [Atta karın, yiğitte burun. (AS, 164. 416)]

-At kişneşip tabışat/Adam süylöşüp tabışat. (K.A, 31. 294), [Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa. (T.A.S, 281. 2626)], [Hayvan koklaşa koklaşa, insan söyleşe söyleşe. (AS, 305. 1385.)], [Hayvan koklaşa koklaşa, insan söyleşe söyleşe. (ŞVHDA, 121. 31)]

-Ataga balanın alalığı çok. (K.A, 34. 313),[Beş parmağın hangisini kessen acımaz. (T.A.S, 163. 898)], [Beş parmağın hangisini kessen acımaz? (AS, 186. 571)], [Beş parmağın hangisini kessen acımaz. (ŞVHDA, 39. 34)]

-Ataña emne kılsan/ Balandan aşanu körösün. (K.A, 35. 327), [Ne ekersen onu biçersin. (T.A.S, 396. 4399)], [Ne doğrarsan aşına o çıkar kaşığına. (T.A.S, 396. 4398.)], [Ne doğrarsan aşına o çıkar karşına (kaşığına). (AS, 395. 2042)], [Ne ekersen onu biçersin. (herkes ektiğini biçer.) (eken biçer konan göçer.) (AS, 395. 2043)], [Ne ekersen onu biçersin. (ŞVHDA, 186. 20.)], [Ne doğrarsan aşına o çıkar kaşığına. (ŞVHDA, 186. 16)].

-Atañdan akça alsañ da sanap al. (K.A, 36. 328), [Parayı bulan bile saymış. (T.A.S, 420. 4710)]

-Atañ barda cer (col) taanı/ Atañ barda el (dos) taanı. (K.A, 37. 340), [Atın varken yol tanı, ağan varken el tanı. (T.A.S, 144. 638)], [Atın varken yol tanı, ağan varken el tanı. (AS, 162. 403)], [Atın varken yel tanı, ağan varken el tanı. (ŞVHDA, 287)]

-Ay talaandan atkan ok/ Acalduuga colugat. (K.A, 39. 358), [Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş. (T.A.S, 362. 3862)], [Kırk yılda bir ölet olur eceli gelen ölür (Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş) (AS, 360. 1796)], [Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş. (ŞVHDA, 158. 32.)]

-Ayagan közgö çöp tüşöt. (K.A, 40. 363) [Sakınılan göze çöp batar. (T.A.S, 429. 4841)],

[Sakınılan (esirgenen) göze çöp batar. (AS, 420. 2212)], [Sakınan göze çöp batar. (ŞVHDA, 203. 11.)]

-Aydın carımı carık, carımı karangı/ Aydın on beşi carık, on beşi karangı. (K.A, 40. 371), [Aydın on beşi karanlık olsa on beşi aydınlık olur. (T.A.S, 147. 685)], [Aydın on beşi karanlık, on beşi aydınlıktır. (AS, 168. 442)], [Aydın on beşi karanlık olsa on beşi aydınlık olur. (ŞVHDA, 30. 28)].

-Ayıga turgan oorunun darımçısı (tabıbı) özü kelet. (K.A, 41. 380) [İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir. (T.A.S, 330. 3387)], [İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir. (ŞVHDA, 143. 9.)], [İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir. (AS, 337. 1626)]

-Aydı etek menen kalkalay aluçubu? (K.A, 40. 370) [Güneş balçıkla sıvanmaz. (T.A.S, 268. 2428.)], [Güneş balçıkla sıvanmaz. (ŞVHDA, 115. 10)], [Güneş balçıkla sıvanmaz. (AS, 296. 1320)]

-Ayuudan korkkon otunga (tokoygo) barbayt. (K.A, 46. 418), [Serçeden korkan darı ekmez. (T.A.S, 435. 4933)], [Serçeden (kuştan) korkan darı ekmez. (AS, 425. 2251)], [Serçeden korkan darı ekmez. (ŞVHDA, 206. 18)]

-Az bolso da saz bolsun. (K.A, 46.422), [Az olsun uz (öz) olsun. (T.A.S, 148, 700)], [Az olsun uz (öz) olsun. (AS, 171, 466)], [Az olsun uz olsun. (ŞVHDA, 30, 61)], [Alma sabagınan alıs tüşpöyt. (K.A, 18, 175)], [Armut dalının dibine düşer. (T.A.S, 138, 542)]

-Azga alkış aytpagandın, köpkö köñülü taybayt. (K.A, 47. 432), [Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz. (T.A.S, 148. 705)]

-Baadır ölsö, atı kalat/Korkok ölsö, nesi kalat. (K.A, 48. 441), [At ölür meydan kalır, yiğit ölür kalır. (T.A.S, 142. 603)], [At ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür şan (namı) kalır. (AS, 163. 413)], [At ölür nalı kalır, insan ölür namı kalır. (ŞVHDA, 25. 38)]

-Bağı cakka, dağı (baarı) çok (K.A, 49. 455), [Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta. (T.A.S, 153. 754)], [Baht (akıl) olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta (AS, 176. 491)],

Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta (ŞVHDA, 33. 10.), [Bir kolundu açsañ, bir koluñdu cum. (K.A, 69.632)], [Bir göz ağlarken öbür göz gülmez. (T.A.S, 171. 1006)].

-Bala ıylabay, emçek kana. (K.A, 52. 475), [Çocuk ağlamayınca meme verilmez. (T.A.S, 197. 1314)]

-Bala, balanın kılğan işi çala. (K.A, 52. 477), [Çocuğa iş, ardına düş. (T.A.S, 197. 1319)], [Çocuğu işe sal, ardınca sen var. (T.A.S, 197. 1320)], [Çocuğa iş buyuran ardınca kendi gider. (ŞVHDA, 59. 3)], [Çocuğa iş buyuran ardınca kendi gider. (Çocuğu işe sal, ardınca sen var) (Çocuğa iş, ardına düş)(uşağı işe koş, sen de ardına düş.) (AS, 221. 803)]

-Balaluu üydö sır çok/ Doruluu üydö ır çok. (K.A, 53. 487), [Çocuğun bulunduğu yerde dedikodu olmaz. (T.A.S, 197. 1322)], [Çocuğun bulunduğu yerde kov (dedikodu, giybet) olmaz. (AS, 221. 805)], [Çocuğun olduğu yerde giybet olmaz. (ŞVHDA, 59. 6.)]

-Balanın özün töröyt/ Kıyal-corugun (koşo) töröböyt, (K.A,53, 489), [Evlad doğurdum, gönlünü doğurmadım. (T.A.S, 249. 2132)], [Evladı (oğlumu) ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım. (AS, 278. 1200)], [Evladı ben doğurdum ama gönlünü ben doğurmadım. (ŞVHDA, 96. 21)]

-Balık başınan sasıyt. (K.A, 54. 498), [Balık baştan kokar. (T.A.S, 156. 788)], [Balık baştan kokar. (ŞVHDA, 35. 17)], [Balık baştan kokar. (AS, 178. 509)]

-Baş aman (soo) bolso, börk tabılat. (K.A, 57. 527), [Baş sağ olursa börk çok bulunur. (T.A.S, 158. 823)], [Baş sağ olıcak börk eksik olmaz. (ŞVHDA, 36. 12)], [Baş sağ olursa börk çok bulunur. (AS,182. 544)]

-Baş carılsa, börk içinde/ Kol sınsa ceñ içinde. (K.A, 57. 528),[Baş kırılır fes içinde kol kırılır yen içinde. (T.A.S, 158. 819)], [Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde. (AS, 183. 546)], [Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde. (ŞVHDA, 36. 18)]

-Başka kelgendi köz köröör. (K.A, 59. 540) [Başa gelen çekilir. (T.A.S, 158. 830)], [Başa gelen çekilir. (ŞVHDA, 36. 21)], [Başa gelen çekilir. (AS, 180. 527)]

-Batmandap kirgen ooru, mıskaldap çıgat. (K.A, 59. 547), [Hastalık kantarla girer miskalle çıkar. (T.A.S, 279. 2592.)], [Hastalık kantarla girer miskalle çıkar. (AS, 303. 1369)]

-Baylık ne dedirbeyt/ cektuk ne cedirbeyt. (K.A, 62. 572), [Aç ne yemez, tok ne demez. (T.A.S, 110. 79)], [Aç ne yemez, tok ne demez. (AS, 113. 59)], [Aç ne yemez, tok ne demez. (ŞVHDA, 2. 46)].

-Baymın dep maktanba/Cokmun dep sukthanba (K.A, 63. 575), [Ne varlığa sevin ne yokluğa yerin. (T.A.S, 397. 4417.)], [Ne varlığa sevin ne yokluğa yerin. (ŞVHDA, 188. 5)]

-Berip eki caman körüngönçö/Berbey bir caman körün. (K.A, 65. 598, [Verip de pişman olacağına vermeyip de düşman olmak yeğdir. (T.A.S, 478. 5531)], [Verip de pişman olmaktan vermeyip de pişman olmak yeğdir. (ŞVHDA, 235. 40)], [Verip (de) pişman olmaktan vermeyip (de) düşman olmak yeğdir. (AS, 461. 2486)]

-Bir kumalak bir karın maydı bulgayt. (K.A, 69. 635), [Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (T.A.S, 168. 969)], [Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (T.A.S, 174. 1052.)], [Bir korkak bir orduyu bozar. (T.A.S, 173.1025)], [Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (AS, 193. 616)], [Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (AS, 200. 665)], [Bir korkak bir orduyu bozar. (AS, 198. 649.)], [Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (ŞVHDA, 42. 21)], [Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (ŞVHDA, 46. 11.)], [Bir korkak bir orduyu bozar. (ŞVHDA, 44. 33)]

-Bir kündö eki şaşkeni körböysün/Bir cılda eki cazdı körböysün. (K.A, 69. 636), [Bir mescitte iki mihrap olmaz. (T.A.S, 173. 1031)], [Bir ok ile iki kuş vuramazsın. (T.A.S, 173. 1037)], [Bir mescitte iki mihrap olmaz. (ŞVHDA, 44. 44)], [Bir ok ile iki kuş vuramazsın. (ŞVHDA, 45. 8)]

-Bir ok menen eki koyon atam debe. (K.A, 70. 640), [Bir ok ile iki kuş vurulmaz. (T.A.S, 173. 1037)], [Bir ok ile iki kuş vuramazsın. (ŞVHDA, 45. 8)]

-Boldı süysöñ, aarının açuusuna çıda. (K.A, 54. 496), [Gülü seven dikenine katlanır. (T.A.S, 266. 2395)], [Gülü seven dikenine katlanır. (ŞVHDA, 113. 13)], [Gülü seven dikenine katlanır. (AS, 295. 1314)]

-Boş celek katuu kaldırayt. (K.A, 75. 692), [Boş fıçı çok langırdar. (T.A.S, 179. 1113)],

[Boş fıçı çok ses çıkarır (langırdar). (ŞVHDA, 48. 17)], [Boş fıçı çok langırdar. (AS, 204. 697)]

-Börü balası, it balbayt. (K.A, 76. 705.), [Kurt eniği yine kurt olur. (T.A.S, 379. 4131)], [Kurdun eniği kurd olur. (ŞVHDA, 174. 23)]

-Börü karısa, bir koyduk alı bar (K.A, 77. 710), [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (T.A.S, 379. 4134)], [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (AS, 378. 1928)], [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (ŞVHDA, 174. 41)]

-Börügö koy kaytartpa. (K.A, 77. 712), [Kurda koyun ısmarlanmaz (veya inanılmaz). (T.A.S, 378. 4118)], [Kurda kuzu emanet edilmez. (T.A.S, 378, 4119)], [Kurda koyun inanılmaz (ısmarlanmaz) (ŞVHDA, 174, 9)], [Buka cökto torpok biy. (K.A, 78.718)], [Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (T.A.S, 372. 4014)]

-Cagalğan bıçaktın sabı altın (K.A, 105. 962.), [Kaçan balık büyük olur. (T.A.S, 334. 3433)], [Kaçan balık büyük olur. (kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur.) (AS, 338. 1632)], [Kaçan balık iri olur. (ŞVHDA, 145. 20.)]

-Cakşı bolso biyden /Caman bolso beyden. (K.A, 82. 756), [İyi olursa Allah'tan (veya bahtından) kötü olursa bizden bilir. (T.A.S, 330. 3388)], [İyi olursa bahttan, kötü olursa bizden bilirler. (ŞVHDA, 143. 10)]

-Cakşı kep, can azığı/Caman kep, can kazığı (K.A, 83. 767), [Tatlı söz can azığı acı söz can kazığı. (T.A.S, 83. 767)], [Tatlı söz can azığı acı söz baş kazığı (AS, 444. 2381)]

-Cakşı mal ölsö, canga sebep. (K.A, 85, 774), [Mal canın yongasıdır. (T.A.S, 385, 4232)],

[Mal canın yongasıdır. (ŞVHDA, 179, 12)], [Mal canın yongasıdır. (AS, 385. 1976)]

-Can oorugan cerde. (K.A, 95. 863), [İnsanın canı acıyan yerindedir. (T.A.S, 317. 3168)], [İnsanın canı (aklı) acıyan yerindedir. (ŞVHDA, 139. 1)], [İnsanın canı acıyan yerindedir. (AS, 326. 1547)]

-Canı bardın, ümütü (ömürü) bar. (K.A, 95. 866), [Çıkmadık candan umut kesilmez. (T.A.S, 195. 1282)], [Çıkmadık candan (canda) ümit kesilmez (var) (ŞVHDA, 58. 16)], [Çıkmadık candan umut kesilmez. (AS, 218. 781)]

-Cetim öz kindigin özü keset. (K.A, 102. 931), [Öksüz çocuk göbeğini kendi keser. (T.A.S, 408. 4556), [Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser. (AS, 406. 2110)], [Öksüz oğlan göbeğini kendi keser. (ŞVHDA, 193. 20)],

-Cıluu süylösö, cılan iyinden çıgat (K.A, 103. 948), [Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (T.A.S, 453. 5216), [Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (AS, 444. 2380)], [Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (ŞVHDA, 224,11)]

-Cüz colu aytkandan (K.A, 108. 998.), [Bin nasihatten bir musibet yeğdir (veya evladır.) (T.A.S, 167. 949)], [Bin nasihatten bir musibet yeğdir. (ŞVHDA, 41. 26)], [Bin nasihatten bir musibet yeğdir. (AS, 190, 601)]

-Cüz dos, az; bir kas köp. (K.A, 109. 999), [Bin dost az; bir düşman çok. (T.A.S, 166. 943.)],

[Bin dost az; bir düşman çok. (ŞVHDA, 41. 16)], [Bin dost az; bir düşman çok. (AS, 189. 596)],

-Darıyadağı balıktın baası cok. (K.A, 112. 1029), [Sudaki balığa pazarlık olmaz. (T.A.S, 442. 5055)], [Sudaki balığa pazarlık olmaz. (ŞVHDA, 215, 13)]

-Doolaşardıñ kazı bolso (K.A, 114. 1049.), [Devacısı kadı olanın yardımcısı Allah olsun. (T.A.S, 204. 1421)]

-Dos başka karayt/Duşman ayakka karayt. (K.A, 114. 1052), [Dost başa düşman ayağa bakar. (T.A.S, 219. 1670)], [Dost başa bakar düşman ayağa. (AS, 246. 990)], [Dost başa bakar düşman ayağa. (ŞVHDA, 75. 19)]

-Dos küydürüp aytat. (K.A, 114. 1055), [Dost acı söyler. (T.A.S, 219. 1668)], [Dost acı söyler. (AS, 246. 989)], [Dost acı söyler. (ŞVHDA, 75. 15)]

-Dosuñ miñ bolso da azdık kılöt/ Duşmanın biröö bolso da köptük kılöt. (K.A, 115. 1058.), [Dost bin ise azdır düşman bir ise çoktur. (T.A.S, 219. 1672.)], [Dost bin ise azdır düşman bir ise çoktur. (ŞVHDA, 75. 21)], [Dost bin ise azdır düşman bir ise çoktur. (AS, 247. 992)]

-İyilgen (iygen) baştu kılıç kespayt. (K.A, 129. 1218), [Eğilen baş kesilmez. (T.A.S, 228. 1791)], [Eğilen boynu kılıç vurmaz. (T.A.S, 228. 1790)], [Eğilen baş kesilmez. (ŞVHDA, 83. 16)], [Eğilen baş kesilmez. (AS, 257. 1054)]

- İyri otursañ da tüz süylö. (K.A, 130. 1221), [Eğri oturup doğru konuşalım. (T.A.S, 229. 1800)], [Eğri otur doğru söyle. (ŞVHDA, 84. 14)], [Eğri otur (oturalım) doğru söyle (konuşalım). (AS, 257. 1057)]

-Karga süyöt balasın 'appağım' dep (K.A, 134. 1260), [Karga yavrusuna bakmış 'benim ak pak evladım' demiş. (T.A.S,345. 3604)], [Karga yavrusuna bakmış 'benim ak pak evladım' demiş. (ŞVHDA, 150. 16)], [Karga yavrusuna bakmış 'benim ak pak evladım' demiş. (kuzguna yavrusu anka görünür.) (AS, 346. 1682)]

-Karga, karganın közün çokubayt. (K.A, 134. 1261), [Karga karganın gözünü oymuş. (T.A.S, 345. 3594)]

-Kemçiliksiz kişi bolboyt.(K.A, 143. 1349), [Hatasız kul olmaz. (T.A.S, 279. 2604)], [Hatasız kul olmaz. (ŞVHDA, 120. 23)], [Hatasız kul olmaz. (AS, 304. 1376)]

- Kısır uy möörök bolot. (K.A, 145. 1371), [Sütsüz koyun meleğen olur. (T.A.S, 444. 5086)], [Sütsüz inek meleğen olur. (ŞVHDA, 217. 20)], [Sütsüz koyun meleğen olur. (AS, 435. 2329)]

-Konok konoktu süyböyt/ Eesi baarın da süyböyt. (K.A, 148. 1401), [Misafir misafiri istemez ev sahibi ikisini de (T.A.S)], [Misafir misafiri istemez ev sahibi hiçbirini. (ŞVHDA, 183. 8)], [Misafir misafiri (dilenci dilenciği) istemez (sevmez), ev sahibi ikisini de. (AS, 391. 2024)].

-Köp çaşagan bilbeyt, köptü körgön bilet. (K.A, 151. 1432), [Çok yaşayan bilmez çok gezen bilir. (T.A.S, 199. 1347)], [Çok yaşayan (okuyan) bilmez çok gezen bilir. (AS. 224. 825)], [Çok okuyan bilmez çok gezen bilir. (ŞVHDA, 59. 49)]

-Köp söz, kömür; az söz altın (K.A, 151. 1437), [Söz gümüşse sükût altındır. (T.A.S, 440. 5015)], [Söz gümüşse sükût altındır. (AS, 431. 2300)], [Söz gümüş ise sükût altındır. (ŞVHDA. 212, 1)]

-Kumurska birikse, arstandı da alat. (K.A, 155. 1471), [Çok karınca deveyi öldürür. (T.A.S, 199. 1340)], [Çok karınca deveyi öldürür. (ŞVHDA, 59. 42)]

-Kuru kayrat, baş carat. (K.A, 155. 1475.), [Kuru gayret, çarık eskitir. (T.A.S, 380. 4149)], [Kuru gayret, çarık eskitir. (ŞVHDA, 175. 16)], [Kuru gayret, çarık eskitir. (AS, 379. 1936)]

-Mokok bıçak kol keset (koldun duşmanı)/ Çorkok söz til keset. (tildin duşman) (K.A, 160. 1522), [Kör bıçak ele (yavuz) iş bilmeyen avrat dile (T.A.S, 374. 4050)], [Kör bıçak ele uluk karı dile. (ŞVHDA, 170. 39)], [Kör (kesmez) bıçak ele (yavuz), iş bilmeyen avrat dile (yavuz). (AS, 373. 1886)]

- Moldonun aytkanın uk, kılğanın kılba. (K.A, 161. 1527) [Hocanın dediğini yap yaptığını yapma. (T.A.S, 297. 2904)], [Hocanın okuduğunu dinle gittiği yola gitme. (T.A.S, 297. 2905)], [Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma. (ŞVHDA, 131. 43.)], [Hocanın dediğini yap (söylediğini dinle), yaptığını yapma (hocanın okuduğunu dinle, gittiği yola gitme). (AS, 316. 1477.)]

-Ögüz öldü ortok ayrıldı. (K.A, 166. 1580) [Öküz öldü ortaklık bitti. (T.A.S, 409. 4576)]

[Öküz öldü ortaklık ayrıldı. (ŞVHDA, 194. 8)]

-Ölbögön canda ümüt bar. (K.A, 166. 1583.), [Çıkmadık candan umut var. (T.A.S, 195. 1281)], [Çıkmadık candan (canda) ümit kesilmez. (var) (ŞVHDA, 58. 16.)], [Çıkmadık candan umut var(dır). (çıkmadık candan umut kesilmez.) (AS, 218. 780)].

-Ölgön töönün terisi eşeke cük. (K.A, 166. 1587), [Ölmüş devenin derisi eşeğe yük (T.A.S, 411. 4600)], [Ölmüş devenin derisi eşeğe yükür. (ŞVHDA, 194. 37)].

-Ölör ögüz baltadan taybayt. (K.A, 167. 1591), [Ölmüş koyun kurttan korkmaz. (T.A.S, 411. 4603)], [Ölmüş eşek kurttan korkmaz. (T.A.S, 411. 4602)], [Ölmüş eşek kurttan korkmaz. (ŞVHDA, 194. 40), [Ölmüş koyun (eşek) kurttan korkmaz. (AS, 407. 2118)]

-Özünö bıçak ur, oorubasa kişiğe ur. (K.A, 170. 1627), [Önce iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele. (T.A.S, 413. 4635)], [Önce iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele. (ŞVHDA, 195. 39)], [Önce iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele. (AS, 409. 2136)]

-Suluu, suluu emes, süygön suluu. (K.A, 177. 1694), [Gönül kimi severse güzel odur. (T.A.S, 262. 2321)], [Gönül kimi severse güzel odur. (ŞVHDA, 106.1)], [Gönül kimi severse güzel odur. (AS, 291. 1282)]

-Suu başınan tunat. (K.A, 177. 1701) [Su başından kesilir. (T.A.S, 441. 5037)], [Su başından kesilir. (ŞVHDA, 213. 10)], [Su başından (bendinden)kesilir (bağlanır). (AS, 433. 2310)]

-Şak mömölögön sayın iyilet. (K.A, 179. 1717), [Meyveli ağacın başı eğik olur. (T.A.S, 390. 4319)], [Meyveli ağacın başı (dalı) eğik olur. (ŞVHDA, 182. 3)]

-Tört ölçöp töp keskin/Tok eteer sözdü bir aytkın. (K.A, 185. 1777), [Bin ölçüp bir biçmeli. (T.A.S, 167. 950)], [Bin ölç bir biç (ŞVHDA, 41. 27)], [Bin ölçüp bir biçmeli. (AS, 191. 602)]

-Tobunan acıragan, torgo tüşöt. (K.A, 183. 1758), [Sürüden ayrılanı kurt kapar. (T.A.S, 444. 5080)], [Sürüden ayrılan kuzuyu kurt kapar. (ŞVHDA, 217. 12)], [Sürüden ayrılanı (ayrılan koyunu, kuzuyu) kurt kapar. (AS, 435. 2326)]

-Tooluu car, karsız bolbos. (K.A, 183. 1763), [Dağ başı dumansız olmaz. (T.A.S, 201. 1371)], [Dağ başından duman eksik olmaz. (AS, 226. 840)], [Dağ başında duman eksik değil (olmaz). (ŞVHDA, 61. 5)]

-Tögün cerden ört çıkmak bele? (K.A, 184. 1772), [Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (T.A.S, 143. 627)], [Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (ŞVHDA, 26. 38)] ,[Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (AS, 161. 393)]

-Temirdi kızıusunda sok. (K.A, 181. 1737), [Demir tavında dövülür. (T.A.S, 208. 1488)], [Demir tavında dövülür. (ŞVHDA, 66. 15)], [Demir tavında dilber çağında (demiri tavında dövmeli). Demir tavında dövülür. (AS, 233. 889)]

-Üydögü kep köçögö carabayt. (K.A, 187. 1804), [Evdeki hesap çarşıya uymaz. (T.A.S, 248. 2120)], [Evdeki pazar (hesap) çarşıya uymaz. (ŞVHDA, 96. 9)], [Evdeki hesap, (pazara) çarşıya uymaz. (AS, 278. 1195)]

-Zamanın kaday bolso /Börküdü oşondoy kiy. (K.A, 188. 1813.), [Zaman sana uymazsa sen zamana uy. (T.A.S, 503. 5911)], [Zaman sana uymazsa sen zamana uy. (ŞVHDA, 249. 23)], [Zaman sana uymazsa sen zamana uy. (AS, 482. 2637)]

-Zer kadırın zergar bilet/Cez kadırın cezçi bilet/ Süyüü kadırın süygön bilet. (K.A, 188. 1814), [Altının kıymetini sarraf bilir. (T.A.S, 132. 446.)], [Altının kıymetini (kadrini) sarraf bilir. (AS, 143. 268)], [Altının kıymetini sarraf bilir. (ŞVHDA, 15. 3)].

-Zulum eşikten kirse/Iris tündüktön çıgat. (K.A, 189. 1818) [Zer kapıdan girerse şeriat bacadan çıkar. (T.A.S, 506. 5957)]

II. Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde “Kelime veya Kelime Gruplarının Çıkarılmasıyla” Daralmış Şekiller

-Acal cuuçusu, ooruu. (K.A, 2.13), [Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane (T.A.S, 227.1774)], [Ece Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane (ŞVHDA, 82. 6)], [Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane (AS, 256. 1048)]

-Acalduuga sebep cok. (K.A, 2.18), [Ölüm gelmiş bu cane baş ağrısı bahane. (T.A.S, 411.4607)], [Ölüm gelmiş bu cane baş ağrısı bahane. (AS, 408. 2124)],

-Açuunu açuu basat (K.A, 7.61), [Acı acıyı keser, su sancıyı. (T.A.S, 107.33)], [Acı acıyı alır (bastırır), su sancıyı (ŞVHDA, 1. 41)], [Acı acıyı keser (bastırır), su sancıyı (ŞVHDA, 1. 42)], [Acı acıyı keser, su sancıyı (acı acıya su sancıya) (AS, 107. 16)]

-Açka kişi aş ilgabeyt. (K.A, 5. 46), [Aç insana darı ekmeği helvadan tatlı gelir. (T.A.S, 109. 68)], [Aça kuru ekmeği bal helvası gibi gelir (aça arpa ekmeği etten lezzetli

gelir) (AS, 109. 27)], [Aça kuru ekmek bal helvası gibi gelir (aça arpa ekmeği etten lezzetli gelir) (AS, 109. 27), [Aça kuru ekmek bal helvası gibi gelir (ŞVHDA, 1. 26)]

-Adamdın adam bilet simbatın/Akmaktar kaydan bilsin/Adamdın arzan menen kımbatın. (K.A, 11. 98), [Adam kıymetini adam bilir. (T.A.S, 113. 124)], [Adamın kadrini adam bilir, altının kıymetini sarraf (ŞVHDA, 4. 13)], [Adam kıymetini adam bilir (AS, 117. 87)]

-Aşarın aşagan, çaşarın çaşagan. (K.A, 27. 257), [Ununu elemiş eleğini duvara asmış. (T.A.S, 467. 5413)], [Unumuzu eledik eleğimizi astık (ŞVHDA, 231. 26)]

-Aşıkkan (sabırsız) kalar uyatka/ Sabırduu ceteer muratka. (K.A, 27. 260.), [Sabreden derviş muradına ermiş. (T.A.S, 426. 4785)], [Sabreden derviş muradına ermiş. (ŞVHDA, 201. 2)], [Sabreden derviş muradına ermiş. (AS, 418. 2192)]

-At boluuçu kulundan/Müçösünön belgilüü/Kişi boluuçu balanın/ Kirpiginen belgilüü (K.A, 30. 284), [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (T.A.S, 113. 126), [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (AS, 117. 88), [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (ŞVHDA, 3. 39)]

-At mingendiki; tan kiygendiki/ Ayal, tiygendiki; er eldiki. (K.A, 33. 305), [At binenindir, kılıç kuşananın. (T.A.S, 141. 594)], [At binenin, kılıç kuşananın. (ŞVHDA, 25. 19), At binenin (iş bilenin), kılıç kuşananın. (AS, 160. 387)]

-Ayran suragan, ayagın çadırbayt. (K.A, 43.397), [Aşure yemeye giden kaşığını taşır. (T.A.S, 141. 588)], [Aşure yemeye giden kaşığını (cebinde) taşır. (ŞVHDA, 25. 10)], [Aşure yemeye giden kaşığını taşır. (AS, 157. 369)]

-Bözçü bözğö çalçıbayt. (K.A, 77.715), [Çömlekçi suyu saksıdan içer. (T.A.S, 199. 1353)], [Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün börkü (T.A.S, 382. 4187)], [Terzi kendi söküğünü dikemez. (T.A.S, 458. 5302), [Terzi kendi söküğünü (dikişini) dikemez. (AS, 447. 2408)], [Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün börkü. (AS, 382. 1958)], [Terzi kendi söküğünü dikemez. (ŞVHDA, 226. 43)], [Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün börkü. (ŞVHDA, 177. 45)]

- Boyuña karap ton bıç. (K.A, 75. 695), [Ayağını yorganına göre uzat. (T.A.S, 146. 675)], [Ayağını yorganına göre uzat. (ŞVHDA, 29. 27)], [Ayağını yorganına göre uzat. (AS, 166. 433)]

-Boş kap tikesinen turbayt. (K.A, 75. 693), [Boş çuval ayakta (veya dik) durmaz. (T.A.S, 179. 1111)], [Boş çuval ayakta (dik) durmaz. (AS, 204. 695)], [Boş çuval ayakta dik durmaz. (ŞVHDA, 48.15)]

-Çındık sözdün duşmanı köp. (K.A, 111, 1019), [Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (T.A.S, 217. 1644)], [Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (ŞVHDA, 74. 9)], [Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (AS, 244. 973)]

-Dooñ cok bolso, kepil bol. (K.A, 114.1051), [İşin yoksa şahit ol borcun yoksa kefil ol. (T.A.S, 322. 3248)], [İşin yoksa şahit ol paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol. (AS, 330. 1578)], [İşin yoksa şahit ol paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol. (ŞVHDA, 140. 29)]

-Küç birdikte. (K.A, 156. 1483), [Birlikten kuvvet doğar. (T.A.S, 176. 1066)]

III. Türk Atasözlerinin Kırgız Türkçesinde “kelime veya kelime gruplarıyla” genişletilmiş şekilleri

-Açarçılıkta tuulgan balanın eki közü aştı (K.A, 4.39), [Açın gözü ekmek teknesinde olur. (T.A.S, 111.96)], [Açın gözü ekmek teknesinde olur (AS, 111. 45)]

-Açka kişi uruşçaak/ Arık kişi tırışçaak (K.A, 5. 47), [Acıkmuş kudurmuştan beterdir. (T.A.S, 107. 40.)], [Acıkmuş kudurmuştan beterdir (AS, 108. 20)]

-Açtın közü nanda/Toktun közü tanda (K.A, 6.58), [Açın gözü ekmek teknesinde olur. (T.A.S, 111.96)]

-Adamdı (kişini, cigitti) sözünön taaniyt. (K.A, 10.93), [İnsan sözünden, öküz boynuzundan tutulur. (T.A.S, 315. 3142)], [İnsan ikrarından (sözünden) hayvan yularından tutulur (ŞVHDA, 137. 43)], [İnsan ikrarından, hayvan yularından tutulur. (AS, 327. 1551)]

-Ala karganı altı cılı baylasa da, tezek çokuganın kaybayt. (K.A, 16. 152), [Can çıkmadan huy çıkmaz. (T.A.S, 187. 1193)], [Can çıkmayınca huy çıkmaz. (ŞVHDA, 53. 18)], [Can çıkmayınca (çıkmadan, çıkmadıkça, çıkar) huy çıkmaz (huy canın altındadır.) (AS, 212. 743)]

-Aldıncı tuyaktın izin, artkı tuyak basat. (K.A, 17. 161), [Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider. (T.A.S, 413. 4630)], [Ön teker nereye giderse arka teker de oraya gider. (ŞVHDA, 195. 32)], [Ön tekerleğin geçtiği yerden art tekerlek de geçer. (ŞVHDA,195. 33)]

-Ar bir it, öz karaasunda koco. (K.A, 21.197), [Her horoz kendi çöplüğünde öter. (T.A.S, 286. 2713)], [Her horoz zibilliğinde (çöplüğünde) yavuz. (T.A.S, 286. 2714)], [Her horoz kendi çöplüğünde öter (eşinir) (ŞVHDA, 125. 4)], [Her horoz kendi çöplüğünde (küllüğünde) öter (eşinir) (AS, 308. 1412)]

-Ar kim öz beyilinen tabat. (K.A, 21. 201), [Herkes ektiğini biçer. (T.A.S, 291. 2808)], [Herkesin ekmeği hamuruna göredir. (T.A.S, 293. 2839)], [Herkes ektiğini biçer. (ŞVHDA, 129. 15)], [Herkes ektiğini biçer. (AS, 309, 1423)]

-Ar nerse uçurunda sonun. (K.A, 22. 207), [Her şey kendi yakışıyla. (T.A.S, 289. 2765)], [Her şey yerinde yakışır. (ŞVHDA, 127. 3)]

-Arakat kılsañ, bereket. (K.A, 22. 210), [Çalışan demir ışıldar. (T.A.S, 192. 1242)], [Çalışan kazanır elması kızarır. (T.A.S, 192. 1245)], [Çalışan kazanır. (ŞVHDA. 56. 21)]

-Arık uyga coon müyüzdün keregi ne (K.A, 24. 224), [Kel başa şimşir tarak. (T.A.S, 356. 3769)], [Kel başa şimşir tarak. (ŞVHDA, 154. 12)]

-Arpa seep, buuday alam debe. (K.A, 24.229), [Arpa eken buğday biçmez. (T.A.S, 139. 545)], [Arpa eken buğday biçmez. (ŞVHDA, 18. 29)], [Arpa eken buğday biçmez. (AS, 153. 338.)]

-Ayılçının balası, oppa dep ıylayt/ Uykuçunun balası, cata dep ıylayt/ Sorgoktun balası, mama dep ıylayt. (K.A, 42. 385), [Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur. (T.A.S, 114.153)], [Ağaca (taşa) çıkan keçinin dala (ağaca bakan) bakan oğlağı olur. (AS, 118. 93)],

[Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur. (ŞVHDA, 4. 49)]

-Aytilgan söz, atılğan ok/ Eköö birdey kayrılbayt. (K.A, 44. 404), [Atılan ok geri dönmez. (T.A.S, 144. 631)], [Atılan ok geri dönmez. (AS, 161. 395)], [Atılan ok geri dönmez. (ŞVHDA, 27. 11)]

-Az kaygını aş başat/ Köp kaygını dos basat. (K.A, 46. 423), [Azıcık ağrıyı aş bastırır. (T.A.S, 148. 709)], [Azıcık ağrıya aş (çokçasını iş) bastırır. (AS, 170. 461)], [Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz. (AS, 169. 454)], [Aza kanaat etmiyen çoğu hiç bulamaz. (ŞVHDA, 31. 15)]

-Baatır ölsö, bir ölot/ Korkok ölsö, miñ ölot. (K.A, 48. 442), [İnsan bir kere ölür. (T.A.S, 312. 3102)], [İnsan bir kere ölür. (ŞVHDA, 137. 35)]

-Bay bayga kuyat/ Suu sayga kuyat. (K.A, 60. 549), [Para parayı çeker. (T.A.S, 418. 4688.)],

[Para parayı çeker(kazanır). (ŞVHDA, 197. 35)], [Para parayı çeker. (AS, 413. 2157)]

-Bir beenin eki emçeği/ Biri ketse ekincisinin sütü çok /Bir töönün eki örköçü/ Biri ketse ekincisinin küçü çok. (K.A, 68. 624), [Bir elin nesi var iki elin sesi var (T.A.S, 170. 993)]

[Bir (tek) elin nesi var iki elin sesi var. (bir elin sesi çıkmaz.) (AS, 195. 626)], [Bir elin nesi var iki elin sesi var. (ŞVHDA, 43. 15)]

-Börü açıkpay, cortuulga çıkpayt/ Toygon börü, uuga çıkpayt. (K.A, 76. 703), [Kurdu ormandan açlık çıkarır. (T.A.S, 378. 4121)], [Kurdu ormandan açlık çıkarır. (ŞVHDA, 174. 14)]

-Bulaktı cıysañ köl bolot/ Maydanı cıysañ el bolot. (K.A, 78. 721), [Damlaya damlaya göl olur. (T.A.S, 203. 1413)], [Damlaya damlaya göl olur. (aka aka sel olur.) (AS, 228. 851)],

[Damla(ya) damla(ya) göl olur (Düşman gözü kör olur.) (ŞVHDA, 63. 27.)]

-Cakşılıkka cakşılık, ar kişinin işidir/Camandıkka camandık, kem kişinin işidir/ Cakşılıkka camandık, kör kişinin işidir/Camandıkka cakşılık, er kişinin işidir. (K.A, 88. 799), [İyiliğe iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı. (T.A.S, 331. 3396)], [İyiliğe iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı. (kötülük her kişinin karı, iyilik er kişinin karı.) (AS, 336. 1618)], [İyiliğe iyilik her kişinin karı, kemliğe iyilik er kişinin karı. (ŞVHDA, 143. 19)]

-Calburaksız gül bolboyt/ Tikensiz til bolboyt. (K.A, 89. 809), [Gül dikensiz olmaz. (T.A.S, 265. 2385)], [Gül dikensiz, yar engelsiz olmaz. (ŞVHDA, 112. 22)], [Gül dikensiz olmaz. (AS, 295. 1312)]

-Cegen bilbeyt, tuuragan bilet/Ettin caman cakşısın. (K.A, 100. 915), [Yiyen bilmez doğrayan bilir. (T.A.S, 497. 5811)], [Yiyen bilmez doğrayan bilir. (AS, 477. 2596)], [Yiyen bilmez doğrayan bilir. (ŞVHDA, 246. 11)]

-Cer kulağı ceti kot. (K.A, 101. 923), [Yerin kulağı vardır. (T.A.S, 494. 5760)], [Yerin kulağı var. (AS, 474. 2573)], [Yerin kulağı var. (ŞVHDA, 243. 35)]

-Dos küydürö aytat/ Duşman küldürö aytat. (K.A, 114. 1054), [Dost ağlatır düşman güldürür. (T.A.S, 219. 1669)], [Dost ağlatır düşman güldürür. (ŞVHDA, 75. 16)]

-Kalp aytsan da bilip ayt. (K.A, 131. 1232), [Yalanı oran ile söyle. (T.A.S, 485. 5598)],

[Yalanı oranla söyle. (ŞVHDA, 238. 16)]

-Karışkır kartaysa, itke külkü/ Moldo kartaysa, mitaam tülkü (K.A, 137. 1294), [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (T.A.S, 379. 4134)], [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (AS, 378. 1928)], [Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur (ŞVHDA, 174. 41)]

-Konok kirse eşikten/ İrisi kiret teşikten. (K.A, 148. 1400), [Misafir kısmeti ile gelir. (T.A.S, 392. 4343)], [Misafir kısmeti ile gelir. (ŞVHDA, 183.4)], [Misafir kısmeti ile gelir. (AS, 391. 2022)]

-Kul kutursa kudukka kayırmak salat. (K.A, 155. 1467), [Kul azmayınca belasını bulmaz. (T.A.S, 377. 4104)], [Kul azmayınca hak yazmaz. (ŞVHDA, 171. 49)], [Kul azmayınca hak yazmaz. (AS, 376. 1913)]

-Sunulgan moyundu, suurulgan kılıç kespeyt. (K.A, 177. 1699), [Eğik boynu kılıç vurmaz. (T.A.S, 228. 1790)], [Eğik boynu kılıç vurmaz. (ŞVHDA, 83. 15)].

-Tayak carası bütöt/ Söz carası bütpöyt. (K.A, 180. 1734), [Dil kılıçtan keskindir. (T.A.S, 215. 1605)], [Dil kılıçtan keskindir. (ŞVHDA, 71. 10)]

-Tilde söök cok, ne debeyt/ Aybanda akıl cok, ne cebeyt. (K.A, 182. 1747), [Dilin kemiği yok. (T.A.S, 216. 1621)], [Dilin kemiği yok. (AS, 243. 961)], [Dilin kemiği yok. (ŞVHDA, 72. 7)]

IV. Yakın Anlamda Olanlar

-Açkanın aını (atı) cürböyt (K.A, 6.55), [Aç ayı oynamaz. (T.A.S, 108.54)], [Aç ayı oynamaz (ŞVHDA, 2. 22)], [Aç ayı oynamaz (AS, 110. 32)]

-Acuusı çukul, ayıpka cıgılat. (K.A, 7.65), [Keskin sirke küpüne zarar verir. (T.A.S, 360. 3829)], [Keskin sirke kabına (küpüne) zarar(dır) (AS, 358.1784)], [Keskin sirke kabına zarar (ŞVHDA, 157. 7)]

-Adam eli menen/Koz ördök kölü menen. (K.A, 9.81.9), [Ağaç yaprağıyla gürler. (T.A.S, 115. 165)], [Ağaç yaprağıyla güzeldir (gürler) (ŞVHDA, 5. 13.)], [Ağaç yaprağıyla güzeldir (gürler) (AS, 119. 103)]

-Adam boluu arzan/ Adamdı bilüü kımbat. (K.A, 8. 74), [İnsanın soyu bir huyu bindir. (T.A.S, 317. 3179)], [İnsanın soyu bir huyu bindir. (ŞVHDA, 139. 8)]

-Alma sabagınan alıs tüşpöyt. (K.A, 18. 175), [Armut dalının dibine düşer. (T.A.S, 138. 542)], [Armut dalından uzağa düşmez. (ŞVHDA, 18. 25)], [Armut dalının dibine düşer. (AS, 153. 335)]

-Arstan oozuna cem talaşpa (K.A, 25. 236), [Aslan ağzından şikâr alınmaz. (T.A.S, 139. 559)], [Aslan ağzından şikâr alınmaz. (ŞVHDA, 19. 28)]

-Aş bergen kişi ayıptuu. (K.A, 26. 245), [Merhametten maraz doğar. (T.A.S, 389. 4296)], [

Merhametten maraz hâsıl olur. (ŞVHDA, 181. 18)], [Merhametten maraz doğar (hasıl olur) (AS, 389. 2003)], [Meyve veren ağaç taşlanır. (T.A.S, 390. 4316)], [Meyveli ağacı taşlarlar (AS, 390. 2009)]

-Baka mayrığın bilbeyt/Cılandı iyri iyri deyt. (K.A, 50. 457), [Yılan kendi eğrisini bilmez, deve boynun eğri, der. (T.A.S, 495. 5779)]

-Bakanı altın takka oturguzsañ da/ Batkaktı körsö ırıp tüşöt. (K.A, 50. 460), [Bülbülü altın kafese koymuşlar, 'ah vatanım' demiş. (T.A.S, 182. 1159)], [Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş. (ŞVHDA, 51. 22)], [Bülbülü altın kafese koymuşlar, 'ah vatanım' demiş. (AS, 208. 724)]

-Balıkçının atı çöldöp ölot. (K.A, 55. 503), [Naçarın kapısı sırımla bağlı olur. (T.A.S, 395. 4374)], [Nacarin (marangozun) kapısı sırımla bağlı olur. (AS, 395. 2038)], [Balıkçının atı çöldöp ölot. (K.A, 55. 503)], [Naçarın kapısı sırımla bağlı olur. (T.A.S, 395. 4374)]

-Barıktasa başka çıgat. (K.A, 57. 522.), [Yüz verdik astar istiyor. (T.A.S, 502. 5892)], [Yüz verdik Ali'ye (deliye) geldi sıçtı halıya. (AS, 481. 2632)], [Yüz verdikçe yüz daha ister. (ŞVHDA, 248. 21)], [Yüz verdik deliye, geldi çıktı (etti) halıya. (ŞVHDA, 248. 20)]

-Beker cürgüçö, beker işte. (K.A, 63. 583), [Boş gezmektense bedava çalışmak yeğdir. (T.A.S, 179. 1114)], [Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir. (AS, 205. 698)], [Boş gezmekten (oturmaktan) aylak işlemek yeğdir. (ŞVHDA, 48. 18)]

-Beker içken bey taalay/ Taap içken çañ taalay (K.A, 64. 584), [Beleş peynir fare kapanında bulunur. (T.A.S, 161. 870)]

-Bekerden kemin tabılsa Ölme kerek. (K.A, 64. 587), [Beleş olsun da zift olsun. (T.A.S, 161. 869)], [Bir kolundu açsañ, bir koluñdu cum. (K.A, 69.632)], [Bir göz ağlarken öbür göz gülmez. (T.A.S, 171. 1006)]

-Bir teñge berip aytıra albagandı/Miñ tenge berip koydura albaysıñ. (K.A, 70. 642), [Beş para ver sustur, on para ver susturamazsın. (T.A.S, 163. 897)]

-Bittin öçün sirkeden alba. (K.A, 73. 674), [Eşeğe gücü yetmeyen semerini döver. (T.A.S, 243. 2040)], [Eşeği dövemeyen, semerinden alır öcünü. (ŞVHDA, 94. 39)]

-Bolor muzoo bogunan. (K.A, 74. 684), [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (T.A.S, 113. 126)], [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (AS, 117. 88)], [Adam olacak çocuk bokundan belli olur. (ŞVHDA, 3. 39)]

-Borbaş konçalık kıran bolso da boz torgoyçuluk alı cok. (K.A, 75. 690), [Avcı ne kadar hile bilse ayı o kadar yol bilir. (T.A.S, 145.654)], [Avcı ne kadar al (hile) bilse ayı o kadar yol bilir. (AS, 165. 423)], [Avcı nice al bilse, ayı onca yol bilir. (ŞVHDA, 28. 51)]

-Böndönö cep toruunu, çımçık kalat balaada. (K.A, 76. 698), [Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır baş kesen. (T.A.S, 378. 4122)], [Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır (tilkicik var) baş kesen. (AS, 378, 1925)], [Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır baş kesen. (ŞVHDA, 174. 17)]

-Buka cokto torpok biy. (K.A, 78.718), [Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (T.A.S, 372. 4014)], [Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (ŞVHDA, 169. 34)], [Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (AS, 370. 1864)]

-Buudaydın baraar ceri tegirmen/ Kızdın baraar ceri küyöö. (K.A,79. 732), [Tilkinin dönüp dolaşacağı yer, kürkçü dükkanıdır. (T.A.S, 461. 5336)], [Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkanıdır. (ŞVHDA, 227. 29)], [Tilkinin dönüp (gezip dolaşıp) geleceği yer, kürkçü dükkanıdır. (AS, 448. 2419)]

-Buyukkaga cıldız, ot. (K.A, 79. 734), [Denize düşen yılanı sarılır. (T.A.S, 209.1510)],

[Denize düşen yılanı sarılır. (ŞVHDA, 67. 4)], [Denize düşen yılanı (yosuna) sarılır. (AS, 234. 897)]

-Bürküt karısa çıçkançıl bolot. (K.A, 80. 740), [Aslan kocayınca sıçan deliği gözetir. (T.A.S, 140. 561)], [Arslan kocayınca sıçan deliği gözetir. (AS, 154. 345)], [Aslan kocarsa sıçan deliği gözetir. (ŞVHDA, 19. 30)]

-Calgız darak tokoy bolboyt. (K.A, 90. 815), [Tek arı ne petek ne bal yapar. (T.A.S, 456. 5256)]

-Caşında bersin meenetti, karganda bersin döölöttü. (K.A, 97. 888), [Gençlikte para kazan, kocalıkta kur kazan. (T.A.S, 259. 2274)], [Gençlikte para kazan, (taş taşı) kocalıkta kur kazan (ye aş) (AS, 287. 1256)], [Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aş (ŞVHDA, 104. 8)]

-Çaşoo kaday bolso, ölüm aşanday bolot. (K.A, 98. 892), [Su testisi su yolunda kırılır. (T.A.S, 442. 5048)], [Su testisi su yolunda kırılır. (ŞVHDA, 214. 17)], [Su testisi su yolunda kırılır. (AS, 434. 2318)]

-Cılgıldın üstünö cuduruk (K.A, 103. 939), [Düşenin dostu olmaz. (T.A.S, 224. 1751)], [Düşenin dostu olmaz. (hele bir düş de gör.) (AS, 253. 1036)], [Düşenin yari (dostu) olmaz. (hele bir kez düş de gör.) (ŞVHDA, 81. 1)]

-Çıkiña karap ışkır. (K.A, 103. 946), [Yorganına göre kösül. (T.A.S, 499. 5844)], [Yorganına göre kösül. (ŞVHDA, 247. 15)]

-Cırgaldın ana başı, den sooluk. (K.A, 104. 949), [Her işin başı can sağlığı. (T.A.S, 286. 2720)], [Her işin başı sağlık. (AS, 308. 1416)], [Her işin başı sağlık. (ŞVHDA, 125. 15)]

-Cıgittin özünö karaba, sözünö kara (K.A, 104. 957), [Yiğidin sözü, demirin kestiği. (T.A.S, 496. 5796)], [Yiğidin sözü, demirin kertiği. (ŞVHDA, 246. 1)], [Yiğidin sözü, demirin kertiği. (AS, 476. 2587)]

-Colooçu col menen (K.A, 106. 974), [Yolcu yolunda gerek. (T.A.S, 498.5834)], [Yolcu yolunda gerek. (AS, 478. 2605)], [Yolcu yolunda gerek. (ŞVHDA, 246. 45)]

-Çakırılbağan konok /Şıprılbağan cerge oturat (K.A, 109. 1002), [Davetsiz gelen döşeksiz oturur. (T.A.S, 204. 1422)], [Davetsiz gelen (giden) döşeksiz oturur. (AS, 229. 856)], [Davetsiz gelen döşeksiz oturur. (ŞVHDA, 64. 1)]

-Çekirtkenin alın kör da, kanın sor. (K.A, 110. 1013), [Yüzüne bak da sütünü öyle sağ. (T.A.S, 502. 5899)]

-Darı bolso ittin kuu tezegi, dariyanın başına çıgat. (K.A, 112. 1028), [Kediye 'bokun kimya' demişler, üstünü örtmüş. (T.A.S, 355. 3758)], [Kediye 'bokun kimya' demişler, üstünü örtmüş. (AS, 355. 1760)], [Kediye 'bokun kimya' demişler, üstünü örtmüş. (ŞVHDA, 154. 5)]

-Deni soonuñ, canı soo (K.A, 113. 1041), [Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur. (T.A.S, 428. 4820)]

-Dülöygö salam berseñ, 'atandın başı' deyt. (K.A, 113. 1075), [Sağır duymaz uydurur. (T.A.S, 427. 4812)], [Sağır işitmez yakıştırır. (T.A.S, 427. 4813)], [Sağır işitmez (duymaz) uydurur (yakıştırır). (AS, 419. 2205)], [Sağır işitmez, uydurur. (ŞVHDA, 202. 25)]

-Eki baatır ereğişe/ Biröö kalat, biröö ölot. (K.A, 117. 1087), [İki testi tokuşunca biri elbet kırılır. (T.A.S, 308. 3050)], [İki testi tokuşunca biri elbet kırılır. (ŞVHDA, 136. 7)], [İki testi tokuşunca biri elbet kırılır. (AS, 323. 1522)]

-Eki too koşolboyt/ Eki el koşulot. (K.A, 118. 1096), [Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (T.A.S, 210. 1379)], [Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (ŞVHDA, 61. 11)], [Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (AS, 227. 843)]

-İt menen dos bolsoñ söök talaşsıñ. (K.A, 129. 1211), [Karga ile konuşan leşe, bülbülle konuşan güle koşar. (T.A.S, 345. 3593)], [Karga ile gezen boka konar. (AS, 345. 1678)], [

Karga ile gezen boka konar. (ŞVHDA, 150. 10)]

-Kalñ tokoç bışkıça, cuka tokoç küyüp ketet. (K.A, 131. 1230), [Kalın incelene kadar ince süzülür. (T.A.S, 338. 3495)], [Kalın (yoğun) incelene kadar ince süzülür. (AS, 341. 1651)],

[Kalın incelene kadar ince süzülür. (ŞVHDA, 146. 48)]

-Kalpçının çın sözü da tögüngö çıgat. (K.A, 132. 1238), [Yalancının evi yanmış, kimde inanmamış. (T.A.S, 485. 5592)], [Yalancının evi yanmış, kimde inanmamış. (ŞVHDA, 238. 11)], [Yalancının evi yanmış, kimde inanmamış. (AS. 465. 2508)]

-Kardı açkan, kara kazandı sagalayt. (K.A, 134. 1257.), [Açın gözü ekmek teknesinde olur. (T.A.S, 111.96)], [Açın gözü ekmek teknesinde olur. (AS, 111. 45)]

-Karga, karkıldap uçup, koz bolboyt. (K.A, 135. 1262), [İt kırılmakla tazı olmaz. (T.A.S, 325. 3301)]

-Keçenin tilin enesi bilet. (K.A, 141. 1332), [Dilsizin dilinden anası anlar. (T.A.S, 216. 1623)], [Dilsizin dilinden anası (sahibi) anlar. (ŞVHDA, 73. 4)], [Dilsizin dilinden anası (sahibi) anlar. (AS, 243. 962)]

-Keñeşip kesken kol ooruboyt. (K.A, 143. 1354), [Şeriatın kestiği parmak acımaz. (T.A.S, 446. 5118)], [Şeriatın kestiği parmak acımaz. (AS, 437. 2340)], [Şeriatın kestiği parmak acımaz. (ŞVHDA, 219. 8)]

-Kıñır iş kırk cıldan son da bilinet. (K.A, 145. 1369), [Yanlıs hesap Bağdat'tan döner. (T.A.S, 486. 5624)], [Yanlıs hesap Bağdat'tan döner. (ŞVHDA, 239. 7)], [Yanlıs hesap Bağdat'tan döner. (AS, 466. 2519)]

-Kiş çakaluu biy eken/ Kılıgın körsön it eken (K.A, 146. 1382), [Eşeğe altın semer vursalar eşek yine eşektir. (T.A.S, 243. 2037)], [Eşeğe altın semer vursalar eşek yine eşektir. (ŞVHDA, 94. 30)], [Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir. (AS, 272. 1151)]

-Korkso da koy ölot/ Korkposo da koy ölot. (K.A, 149. 1410), [Korkunun ecele faydası yok. (T.A.S, 371. 4007)], [Korkunun ecele faydası yoktur. (ŞVHDA, 169. 15)], [Korkunun ecele faydası yoktur. (AS, 359. 1860)]

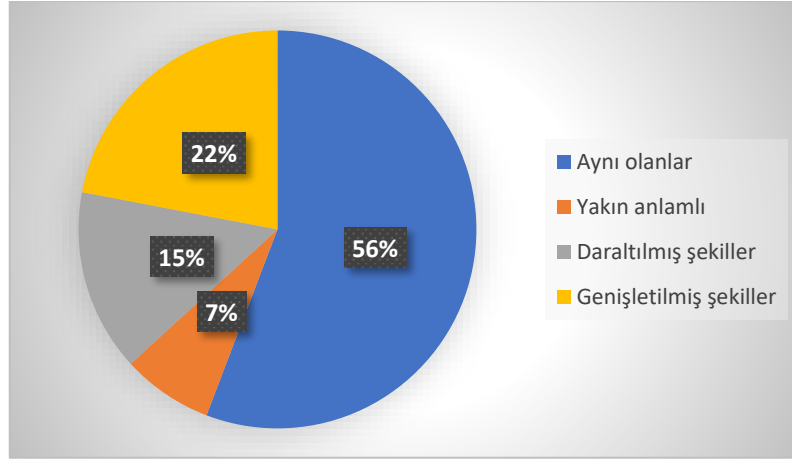
-Kümürçügö temirçi üyür. (K.A, 150. 1425), [Bozacının şahidi şıracı. (T.A.S, 180. 11309)]

-Moldo köp bolso, koy aram ölot. (K.A, 161. 1526), [Horozu çok olan köyde sabah geç olur. (T.A.S, 298. 2921)], [Horozu çok olan köyün sabahı geç olur. (ŞVHDA, 132. 22)], [Horozu çok olan köyün sabahı geç olur. (AS. 316. 1482)]

-Oorusun çaşırğan ölot. (K.A, 163. 1549), [Derdini söylemeyen derman bulamaz. (T.A.S, 210. 1516)], [Derdini saklayan derman bulamaz. (ŞVHDA, 67. 13)], [Derdini söylemeyen (saklayan) derman bulamaz. (AS, 235. 901)]

Sonuç

Bu çalışmada Kırgız atasözleri, Türkiye Türkçesinde yer alan atasözleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir. 1818 atasözü karşılaştırma yapılarak Türkçe atasözlerinde karşılıkları tespit edilmiştir. Tespit edilen 215 atasözü dört başlık altında toplanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda atasözleri "biçim ve anlam bakımından aynı olanlar", "yakın anlamda olanlar", "kelime veya kelime gruplarının çıkarılmasıyla daralmış şekiller", "kelime veya kelime gruplarıyla genişletilmiş şekiller" olmak üzere toplam dört başlık altında incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen 1818 atasözü içerisinde 208 tanesinin Türk atasözleri ile benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu atasözlerinin gruplara göre sayısı ve yüzdelik oranı aşağıdaki grafikte verilmiştir:

Grafik 1. Tespit Edilen Atasözlerinin Gruplara Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafik incelendiğinde tespit edilen atasözlerinden biçim ve anlam bakımından aynı olanlar %56, yakın anlamda olanlar %7, kelime veya kelime gruplarının çıkarılmasıyla daraltılmış şekiller %15, kelime veya kelime gruplarıyla genişletilmiş şekiller %22'dir. Her iki dilde hem şekil hem anlam bakımından aynı olan atasözleri dikkat çekici bir çoğunluğu sahiptir.

Araştırmada anlam bakımından zıt olan atasözlerine rastlanılmamıştır. Bu da etkisinde buldukları kültürün her iki dili de aynı biçimde şekillendirdiğinin bir göstergesi olabilir.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Aksu, B. T., Akalın Ş. H. ve Toparlı R. (2022). *Türk Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2013). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cumakunova, G. (1999). *Kırgız ve Kıbrıs Türkçesi Atasözlerindeki Paralelizm*. Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Cüneyt, A. (2017). Kırgız Atasözlerinde Yönelim Metaforu Kullanımı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (44), 9-17.
- Çelik Şavk, Ü. (2002). *Kırgız Atasözleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). Türk Halk Kültüründe "Tör/Başköşe" Kavramı ve Anlam Yaratmadaki Simgesel Sürekliliği. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 33-44.
- Doğan, L. (2000). Kırgız Atasözlerinin Sınıflandırılması. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (9), 206-241.
- Duman, G. B. (2016). Kırgız Atasözlerinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *Aşmarinskie Çteniya Aşmarin Blavsem H Mejdunarodnaya Nauçno- Praktičeskaya Konferentsiya, Çeboksarı*, s. 105- 109.
- Eyüpoğlu, E.K. (1975). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Yayıncılık.

- İslamoğlu, A. (2010). Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde Bulunan El Yazması Bir Eser: Atalarsözü Külliyyâtı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51(1), 273-293.
- Gültekin, M. (2013). Kırgız Atasözlerinin Cümle Yapısı Üzerinde Bazı Gözlemler. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1495-1509.
- Gülüm, K., & M. Boz. (2013). Doğa Üzerine Söylenmiş Türk Dünyası Ortak Atasözlerinin Coğrafi Analizi (Kırgızistan-Türkiye Örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 354-369.
- Güven, E. (2023). Hakas ve Kırgız Atasözlerindeki Misafirlik Kavramı Üzerine Değerlendirmeler. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (Özel Sayı 1 (Cumhuriyetin 100. Yılına)), 145-153.
- Kıldıroğlu, M. (2013). *Kırgızlar ve Kıpçaklar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tan, A. (2018). *Kırgız Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.